

Een gesprek tussen Hans van Houwelingen en Jonas Staal

Atelier Van Houwelingen, Amsterdam, 4 juli 2011

In 2009 kreeg beeldend kunstenaar Hans van Houwelingen een commissie voor het realiseren van een Monument voor de gastarbeider in Rotterdam. Het initiatief daartoe werd in 2007 genomen door de Turkse Sociaal Democratische Federatie, aangestuurd door de Partij voor de Arbeid bij monde van raadslid Zeki Baran. De opdracht was een monument te ontwerpen dat de rol van de eerste generatie gastarbeiders in de wederopbouw van Rotterdam erkenning geeft.

Als woedend antwoord op de steun die de Partij voor de Arbeid gaf aan het gastarbeidermonument stelde de populistische partij Leefbaar Rotterdam in 2008 via een artikel in het *Algemeen Dagblad Rotterdam* voor een Monument voor de Verjaagde Rotterdammer te realiseren, dat de vlucht van de 'autochtone' Rotterdammer voor de migrant moest symboliseren. Beeldend kunstenaar Jonas Staal nam contact op met de partij om specificaties over het beeld te verkrijgen, en kreeg daarmee de opdracht een ontwerpschets van het beeld te realiseren.

Deze dubbele monumentale praktijk speelt zich af tegen de achtergrond van de locatie waar deze beelden geplaatst zouden moeten worden: de Afrikaanderwijk, al decennia lang de belangrijkste migrantenwijk en een politiek beladen plek in de Rotterdamse geschiedenis door de rassenrellen die er in 1972 plaats hebben gevonden.

De opdracht aan Van Houwelingen werd in februari 2010 door de opdrachtgevers unaniem goedgekeurd, maar aan het eind van dat jaar toch ingetrokken. Zijn voorstel om het thans in deplorabele staat verkerende constructivistische beeld van Naum Gabo uit 1957 voor de Bijenkorf in het centrum van de stad te laten restaureren door gastarbeiders en het daarmee officieel de status Nationaal Gastarbeidermonument te geven, bleek te controversieel. Formeel is de toekomst van het beeld van Staal op het moment dat dit gesprek plaatsvond nog ongewis.

Jonas Staal: De afgelopen twee jaar hebben wij actief samengewerkt. Maar reeds in 2008 bleken wij zonder dat we het wisten door twee commissies verbonden aan hetzelfde project.

Hans van Houwelingen: Ik benijd je niet. (lacht)

JS: (lacht) Als je de aard van deze twee commissies van een afstand zou beschouwen zou je veronderstellen dat wij ons aan de uiterste zijden van het politieke spectrum bevinden.

HvH: We zijn bevriend geraakt, maar we hadden ook zeker vijanden kunnen zijn. Een paar confrontaties in debatten was al voldoende geweest om definitief tegenover elkaar te komen staan.

JS: Hoe zou jij die twee monumenten die deze strijd symboliseren ten opzichte van elkaar beschrijven? Zijn wij wel echt aan hetzelfde project bezig geweest?

HvH: Wat ze in ieder geval verbindt is dat beide monumenten niet worden uitgevoerd. We hebben aan uiterste kanten van het spectrum gestaan, maar beide standpunten zijn dusdanig extreem dat ze voor de politiek niet acceptabel bleken. Maar als ik de keuze tussen de twee commissies zou moeten maken dan zou ik het monument voor de verjaagde Rotterdammer niet willen realiseren. Deze opdracht is een gefrustreerde demagogische reactie op het gerucht van een gastarbeidermonument; er worden geen Rotterdammers verjaagd. Het politieke conflict waar deze vraag uit voortkomt is interessant - ik begrijp je interesse - maar ik betwijfel of het antwoord de vorm van een monument moet hebben. Daarentegen denk ik dat de input voor een gastarbeidermonument oprecht is, waarachtig. Ik voel mij

ook verbonden met de kwestie. Ik vind dat gastarbeiders een bepaalde claim kunnen leggen op de geschiedenis die in onze huidige tijd om politieke reden wordt ontkend. Ik vind niet dat Rotterdammers een claim kunnen leggen op het idee dat zij 'verjaagd' worden, dat is een leugen.

JS: De commissie die jij voor het monument voor de gastarbeider hebt gekregen is aangestuurd door een sociaal-democratische partij. Duid jij jouw werk politiek-ideologisch ook in die traditie?

HvH: Je zou ook kunnen zeggen dat er een groep is - families van de eerste generatie gastarbeiders in dit geval - die de sociaal-democratie als instrument gebruikt om een bepaald doel te bereiken. Dat is iets anders dan dat het monument voortkomt uit de sociaal-democratische gedachte als zodanig. Waar het mij meer om gaat is dat de opdracht bepaalde kwesties omvat die ik zelf belangrijk vind en waar ik mij voor wil inzetten. Dat gaat over de vraag hoe geschiedenis wordt geschreven en hoe bepaalde groepen door politieke systemen weggedacht worden. En dus ook over de invloed van globalisering en de impact daarvan op steden.

JS: Maar denk je niet dat het idee dat elke minder- of meerderheid erkent dient te worden in de wijze waarop wij onze samenleving organiseren bij de sociaal-democraten van een groter belang is dan bij bijvoorbeeld de liberalen?

HvH: Ik vind ook inderdaad dat iedereen dezelfde rechten heeft. Hoewel dat op zichzelf nog geen motivatie is om een monument te maken.

JS: Er zit in jouw redenering iets paradoxaals. De mogelijkheid voor de gastarbeiders om hun stem überhaupt openbaar te maken is afhankelijk van een bestuurlijk systeem dat hun stem ook erkent. Dat is een voorwaarde met een duidelijk politiek stempel - een ideologische component waarmee jij je verbindt.

HvH: Ik ga er vanuit dat er altijd een politiek systeem aan de macht is. Daarbij kun je de vraag stellen of het ideologische programma ook daadwerkelijk de drijfveer is achter de wijze waarop de politieke macht zich manifesteert. Volgens mij is dat steeds minder het geval, ideologie wordt moeiteloos verkwanseld voor de macht. Ik zie partijpolitieke ideologie dan ook liever als een leugenachtige constructie van macht die ik al dan niet kan proberen te gebruiken of misbruiken - politieke incorrectheid biedt veel kans om de dingen die ik belangrijk vind voor het voetlicht te brengen. Dus in mijn optiek beweegt ideologie niet per se parallel aan partijpolitiek, maar manifesteert zich ergens tussen de bestuurlijke systemen. Dit maakt dat elk bestuurlijk systeem een potentieel ideologisch vehikel is. Voor mij beweegt een monument voor de gastarbeider zich dan ook buiten partijpolitieke ideologische kaders, of zo je wilt, profiteert het wat mij betreft van allerlei partijideologie. Dat wil niet zeggen dat het losstaat van de constructie van de macht en enige poging om die te beïnvloeden, het volgt alleen een andere route.

JS: Eigenlijk overtreft je de kritiek die Leefbaar Rotterdam heeft op het erkennen van gastarbeiders, door te benadrukken dat de gastarbeiders om economische motieven hierheen zijn gehaald en hun nazaten nog altijd oververtegenwoordigd zijn op het gebied van werkloosheid en laagopgeleid werk. Je geeft hun slechts op economische grond een plek in het monument. Ze worden met het opknappen van het beeld van Naum Gabo van bovenaf aangestuurd door jou - iemand die zelf geen gastarbeider is - waarmee ze allereerst opnieuw gastarbeiders worden.

HvH: Je bedoelt dat ik door arbeid centraal te stellen het stigma van de werkloze migrant en het dogma van de hardwerkende Nederlander bevestig. Je kunt stellen dat arbeidsethos minder prominent zou moeten zijn, maar arbeid is de fluïde substantie in dit monument; het gaat op meerdere niveaus om arbeid. Belangrijk daarbij is dat een generatie kinderen van gastarbeiders willen dat de arbeid die hun ouders en grootouders hebben verricht wordt erkend. Het zijn de arbeid in de naoorlogse fase, ten tijde van de plaatsing van het beeld, en de arbeid die nu aan het monument moet worden verricht, die centraal staan in dit plan. Ik heb geen behoefte gehad een ander model voor de samenleving aan te reiken. Het is belangrijker dat de huidige samenleving onder ogen ziet dat de

periode van de wederopbouw van Rotterdam een begin vormt van globalisering, en dat een ontkenning daarvan berust op nationalistische sentimenten. Arbeid is daarin een sleutelbegrip.

JS: Op een bepaalde manier toon je de gastarbeider in een voor Leefbaar Rotterdam gewenste vorm, als mensen die werken aan een kunstwerk dat teveel kost, dat toch niemand snapt en desondanks vanwege instortingsgevaar dan toch maar opgekalefaterd moet worden. De ideale rol van de gastarbeider in de ogen van Leefbaar Rotterdam - de kauwgomschraper om het zo maar te zeggen - stel je in jouw monument centraal.

HvH: Misschien stemt het hen tevreden dat het gastarbeiders zijn die het object restaureren maar zij zullen zich minder prettig voelen bij de gedachte dat dit beeld de wederopbouw representeert. Overigens heb ik het, eufemistisch gezegd, niet gemerkt dat ik hen in de kaart speel.

JS: Het beeld zoals jij dit voorstelt voldoet ook inderdaad niet aan de kennis die Leefbaar Rotterdam heeft van de monumentale praktijk. Daarmee ondergraaft het hun idee om het monument voor de gastarbeider en het monument voor de verjaagde Rotterdammer tegenover elkaar te zetten. Jouw voorstel stelt zowel de ideale representatie van de gastarbeider zoals Leefbaar Rotterdam die ziet, namelijk in termen van arbeid, en hun uitsluiting uit de geschiedenis aan de orde. Omdat je het monument zo dubbelzinnig hebt gedefinieerd is een tegen-monument ineffectief. Probeer je maar eens voor te stellen, het monument voor de verjaagde Rotterdammer dat wegrent voor het Naam Gabo-beeld! Jouw voorstel maakt het tot een ultiem monument voor de verjaagde Rotterdammer, omdat zelfs het monument zelf niet langer een plek heeft om te aarden.

HvH: In jouw logica is het monument terugkijkend in de tijd een monument voor de gastarbeider en daarmee een monument voor de verjaagde Rotterdammer voor de toekomst. Ik denk dat veel Rotterdammers zich achter de oren zullen krabben op het moment dat dit wederopbouwmonument een brede erkenning als gastarbeidermonument zou krijgen. Het beeld van de verjaagde Rotterdammer die gewoon in Rotterdam is blijven wonen wordt daarmee verstoord. Het idee dat de hardwerkende Nederlander ook een gastarbeider is geweest ondermijnt hun geïdealiseerde historie. In die zin herinnert het monument hen dan aan een andere verjaging, niet fysiek, maar van hun zelfverkozen plek in de geschiedenis.

JS: Hoe verhoud jij je tot deze 'verjaagde' Rotterdammers?

HvH: Ze kunnen de pot op, hun misprijzen is aanmatigend. Wat ik goed vind aan mijn plan is dat het distantie neemt ten aanzien van gezamenlijkheid, van multiculturaliteit. Een icoon van de wederopbouw claimen als het gastarbeidermonument is brutaal. Ik vind dat gerechtvaardigd. In de volledige titel - *Nationaal Gastarbeidermonument* - zit uiteraard die paradox. Ik vind het goed dat de gastarbeider, die wat mij betreft de moderne pionier is van globalisering, in een nationale context een soort luis in de pels is. Zijn geschiedenis wordt hem niet geschonken, hij pakt hem terug.

JS: Je stelt met het gastarbeidermonument zoals je dat nu beschrijft, dat de politiek moedige, principiële keuzes moet maken over de manier waarop een volk wordt gedefinieerd. En jij neemt de verantwoordelijkheid op je de politiek tot die keuze te dwingen.

HvH: Ik vind het belangrijk dat mensen hebben kunnen kiezen voor een manier van leven en daar een plek voor hebben gevonden. Die claim op een stukje van de wereld, die vind ik legitiem. In dit geval vind ik het legitiem dat een stuk van de geschiedenis van de wederopbouw wordt opgeëist. Ik kan er ook mee leven als iemand zegt dat de verjaagde Rotterdammer ook een monument toekomt, maar dat zal ik niet realiseren. Toch vind ik dat mijn eigen ideologische overtuigingen op de achtergrond staan.

JS: Daar ben ik het volstrekt niet mee eens, zeker na wat je zojuist hebt gezegd. Je dwingt het politieke krachtenveld en andere opdrachtgevers van het monument tot een veel explicietere politieke stellingname dan zij in de eerste instantie van plan waren.

HvH: Dwing ik ze een politieke keuze te maken of houd ik ze een spiegel voor die politiek is? Dat laatste is mijn eigen opvatting.

JS: Uiteindelijk heb je ze vooral een spiegel voorgehouden omdat zij het monument niet hebben willen realiseren en dus ook geen wezenlijke politieke stelling hebben in hoeven nemen. En daarmee verliest het voorstel helaas aan kracht. Nu ontstaat er echter een interessante nieuwe situatie. Eerder in dit gesprek zei je dat ons beider monumenten niet gerealiseerd zullen worden, maar doordat jouw monument voor de gastarbeider wegvalt - tegen mijn eigen wens in - is er grote kans dat een traditioneel monument voor de gastarbeider er alsnog komt. Ik stel mij een bronzen gezinnetje op een sokkel op het Afrikaanderplein voor, want reken maar dat nu ze met jou hebben gewerkt ze voor een voorspelbaar traject met een traditionele kunstenaar zullen kiezen. Leefbaar Rotterdam zal dan alsnog mijn schetsontwerp voor hun monument voor de verjaagde Rotterdammer de raadszaal in brengen. Het beeld dat zij voorstellen is een oppositioneel monument. Mijn idee is dat deze beelden samen, in oppositie, niet zozeer de gastarbeider of de autochtone Rotterdammer vertegenwoordigen, maar twee symbolische politieke posities, die ons huidige denken over samenleving en politiek gijzelen. Dat was voor mij de reden om de opdracht aan te nemen.

HvH: Jij komt dan voor de lastige vraag te staan of je het monument voor Leefbaar Rotterdam ook daadwerkelijk wilt realiseren.

JS: Natuurlijk zou ik dat meteen doen.

HvH: Daar heb ik toch wel moeite mee. Ik geloof wel in jouw conceptualisering van de vraag, maar ik geloof niet dat jij ook gelooft in wat er door vertegenwoordigd wordt. En de vraag is of je een monument moet willen maken voor iets waar je zelf niet in gelooft.

JS: Natuurlijk geloof ik niet in een monument voor de verjaagde Rotterdammer. Maar ik geloof ook niet in een monument voor de gastarbeider. Ik vind dat beide monumenten en de traditie waar ze beroep op doen onjuist zijn. In het geval van de sociaal-democraten bestrijd ik de veronderstelling dat als iedereen maar net genoeg vertegenwoordigd wordt niemand een werkelijk politiek verzet zal voeren, en bij Leefbaar Rotterdam dat er maar één ijkpunt is, de blanke hardwerkende Nederlander in oude volkswijken. In beide posities herken ik me niet, terwijl ik zes jaar lang in Rotterdam-Zuid heb gewoond. Het zijn zuiver politieke constructies die alleen maar bestaan in representatieve democratie, waarin het idee van het volk vooraleerst een politiek-ideologische constructie is. En dat merk je aan de manier waarop ons huidige politieke debat vorm heeft gekregen. Niemand wist wat een 'linkse hobby' was totdat Geert Wilders (Partij voor de Vrijheid) een paar jaar heeft uitgetrokken om duidelijk te maken wie de linkse elite is en wat het gevaar is van moslimfundamentalisme. De essentiële verontwaardiging was er al, de woede over de wijk die verandert en het gebrek aan politieke erkenning van dit proces. Maar de bevestiging en vormgeving van deze gevoelens zoals die zich in het huidige politieke debat manifesteren wordt gevormd door een ideologische constructie die niet uit deze wijken zelf is gekomen.

HvH: Je analyse over het uitbesteden van verantwoordelijkheid in de monumentale praktijk begrijp ik, maar vind ik geen uitgangspunt om een monument te realiseren, zoals je nu voor het monument voor de verjaagde Rotterdammer bepleit.

JS: De inzet is om zichtbaar te maken hoe de ideologische strijd in onze tijd - een tijd die zich nadrukkelijk als anti-ideologisch wenst te profileren - wel degelijk plaats vindt. De vraag is hier wat het begrip ideologie betekent in een samenleving die we democratisch noemen. Hoe manifesteert dit zich en welke machtsmiddelen worden in dit proces ingezet? Deze monumenten zijn twee van zulke machtsmiddelen, en die zouden ten opzichte van elkaar de discrepantie zichtbaar moeten maken tussen de wijze waarop het volk zich in de wijken zelf manifesteert en de politiek opportunistische weergave, zowel van de kant van de sociaal-democraten als van de kant van de conservatieven.

HvH: Maar de vraag blijft of je moet willen dat monument te maken. Je schetst een context waarin dit monument zou staan, maar dat is op zich geen criterium om het te maken. Zo'n monument schiet

tekort als het uitsluitend een representatie is van de politieke constructie waarin het zich begeeft. Dat is niet onbelangrijk maar het moet meer kunnen. Het moet een eigen cultuur om zich heen creëren, nieuw denken kunnen incorporeren, nieuw politiek denken ook. Het moet de tijd hebben en maken. Het moet in staat zijn in de stad te staan en stedelijkheid voort te brengen.

JS: Ik zou willen zeggen dat mijn project, dat twee monumenten behelst, zelf geen monument is. Mijn project gaat over het scheppen van een situatie waarin deze twee monumenten tegenover elkaar komen te staan. Mijn project stuurt uiteindelijk aan op oppositie. Het stimuleert verontwaardiging en woede over een politiek systeem dat ons in ideologische kaders dwingt die niets te maken hebben met wat er op straatniveau gebeurt.

HvH: Je maakt denk ik een vergissing. De betekenisgeving in jouw voorstel volgt eerder de weg van een kunstwerk dan die van een monument.

JS: Volgens mij is dat niet zo. Je zou kunnen zeggen dat het een artistiek aspect van de monumentale praktijk zelf is dat ik meeneem in mijn project. Maar in wezen probeer ik een politieke situatie te creëren en daarmee af te dwingen dat bestuurlijke politiek ten opzichte van straatpolitiek tegenover elkaar komen te staan. Het is geen reflectie op het politieke proces, het is een poging het politieke proces aan te sturen.

HvH: De monumenten zijn in jouw plan lijdend voorwerp zonder eigen substantie en dat is problematisch. Je stelt voor het monument als een politiek instrument in te zetten, in tweevoud, ze daadwerkelijk in oppositie te plaatsen op het Afrikaanderplein, waarmee beide hun demagogische politieke constructies zullen ontsluiten, wat een gezamenlijk volksverzet daartegen zal stimuleren. Dat is een theoretisch navolgbare, maar onpraktische gedachte, vandaar dat ik het een kunstwerk noem. Het daadwerkelijk plaatsen op het Afrikaanderplein vergt medewerking en geld, wat eventueel door Leefbaar Rotterdam wordt verstrekt, maar niet om hun politiek-ideologische program te kijk te zetten. Dat aspect zul je moeten verzwijgen. Daarbij komt dat Leefbaar Rotterdam beseft dat ze nooit een meerderheid zullen krijgen voor hun plan. In het project *Allegories of Good and Bad Government* hebben we van nabij meegemaakt hoe je plan door politici hypothetisch wordt gewaardeerd, maar door realiteitszin wordt verworpen. Dat wil ook zeggen dat Leefbaar Rotterdam helemaal niet wil dat je daadwerkelijk een monument voor de verjaagde Rotterdammer gaat uitvoeren, maar tevreden is dat jij de gedachte erover uitdraagt binnen de context van de kunst: als je kunstwerk. Zolang je het werk niet daadwerkelijk uitvoert komt jouw eigenlijke bedoeling niet aan bod, maar draag je wel de boodschap van Leefbaar Rotterdam uit.

Kunstkritische proposities die onmogelijk kunnen postvatten in de praktijk zijn gevoelig om te worden gekaapt voor politieke doeleinden. Hoe vaak worden kunstenaars niet gevraagd om visies en theorieën te ontwikkelen, om te camoufleren dat daarna platte opportunistische keuzes wordt gemaakt; alleen dit jaar al is het mij drie keer overkomen. Daarom is een monument dat enkel kan bestaan als idee binnen een kunst-institutioneel kader niet een presentatie van wat in de praktijk zou kunnen bestaan, maar heeft het een eigen, andere, politiek. Jouw poging om bestuurlijke politiek en straatpolitiek tegenover elkaar te zetten speelt zich af binnen de politiek van 'het kunstwerk'. Dat maakt het een ander werk dan wanneer het zich feitelijk zou kunnen zetten in de realiteit.

JS: Het onderscheid dat jij maakt tussen een kunstwerk enerzijds en een politieke situatie anderzijds erken ik in mijn praktijk niet. Zoals ik al zei geloof ik niet in de premisse van beide monumenten, maar ik geloof wél in het platform dat zij in relatie tot elkaar kunnen vormen. Een platform dat het mogelijk maakt verschil zichtbaar te maken in wat wij onder politiek verstaan, een begrip dat nu eenduidig wordt benaderd. Het differentiëren van dit begrip door het scheppen van een werkelijk politieke, publieke situatie verdraagt geen onderscheid tussen het artistieke, monumentale en politieke. Het scheidt de voorwaarden om die begrippen in relatie tot elkaar te her-denken, om werkelijke oppositie mogelijk te maken, wat de democratische belofte in openbare zin weer betekenis geeft. Er is daarin geen onderscheid tussen theorie en praktijk, zoals jij in jouw definitie van het kunstwerk opmerkt.

Natuurlijk is mijn schets van deze politieke situatie voor Leefbaar Rotterdam ongewenst, en zullen ze, zoals je zegt, helemaal geen meerwaarde zien in het daadwerkelijk realiseren van het monument. Maar je maakt een inschattingfout in je veronderstelling dat het proces daarmee is afgelopen, want ik zal ze dwingen hun voorstel alsnog zo consequent mogelijk uit te voeren. Al dan niet zonder hun medewerking, ik heb zwart op wit staan dat zij het beeld willen realiseren. Indien Leefbaar Rotterdam er dan toch nog van afziet, verzoek ik de vertegenwoordigers van de voormalige gastarbeiders om steun om het monument van de verjaagde Rotterdammer alsnog uit te voeren. Ik zal proberen hen te overtuigen dat hun gastarbeidermonument slechts waarde heeft indien het geheel aan politieke constructies van waaruit de discussie over waarachtige en onwaarachtige Nederlanders plaatsvindt erkend wordt.

Of ik vind een andere vorm. Ik geloof in de wisselwerking tussen theorie en praktijk en de rol van mijn kunstenaarschap als een vorm van regie. Ik zal altijd een ingang vinden om mijn onderzoek alsnog vorm te geven, met of zonder daadwerkelijke realisatie van het monument voor de verjaagde Rotterdammer.

HvH: We zijn het blijkbaar met elkaar eens dat het voor het slagen van het concept cruciaal is om het werk daadwerkelijk te realiseren. Of je zoekt elders ingang waar het net zo cruciaal je denkbeelden ook echt te realiseren. Gesteld dat deze beide monumenten daar straks in de Afrikaanderwijk staan dan is de volgende kwestie of er mensen bij betrokken zullen raken. Hoe stel je je dat voor?

JS: Ik stel mij voor dat de beelden allebei gezamenlijk en tegelijkertijd vernietigd worden en met dit politieke rampenverhaal wordt afgerekend.

HvH: Nu geef je zelf aan wat het probleem is.

JS: Volgens mij onderschat jij het noodzakelijke beginpunt dat mogelijk wordt wanneer deze beelden worden vernietigd. En ik zou zeggen dat het zwakke punt van jouw monument is dat er niets is om van zijn sokkel te trekken.

HvH: (grijnst) Het oprichten en omverhalen is eigen aan het monument. Maar om nu een monument op te richten in de veronderstelling dat het meteen van zijn sokkel wordt gehaald...

JS: (interrumpeert) Niet in de veronderstelling, in de hoop.

HvH: Ik ken jou als iemand die sterk ideologisch gedreven wordt en als je niet je zin krijgt ben je bereid om de hele situatie geheel naar de sodemieter te helpen. (lacht)

Je zei eerder in dit gesprek dat de bevestiging en vormgeving van de gevoelens van de mensen waar het hier om gaat wordt gevormd door een ideologische constructie die niet uit deze wijken zelf is voortgekomen. Niettemin heeft Leefbaar Rotterdam zijn demagogische werk gedaan, zijn de frustraties groot en is de sfeer gespannen. Stel dat de woede van de buurt door het monumentenproject daadwerkelijk tot uitbarsting zou komen, dan is dat om de reden die Leefbaar Rotterdam heeft geïnstigeerd. Niet om de reden die jij wenst, maar precies om datgene waardoor je je gegijzeld voelt. De kans dat de gebeurtenis tussen deze twee monumenten, die beide een directe en beladen volksvertegenwoordiging zijn, zal leiden tot een politiek demasqué dat alle mensen tot een wezenlijke keuze dwingt is heel veel kleiner dan de kans op een knokpartij die de leefbaren en de sociaal-democraten naar eigen believen zullen uitventen.

JS: Dat risico erken ik, niet alleen in dit werk maar in vele andere projecten. Wat ons werk verbindt is dat wij beiden geloven in politieke situaties als ons materiaal. Dat we geen commentatoren op afstand willen zijn, die wel allerhande artistieke voorstellen doen voor een andere wereld en politiek, maar hierin nooit de werkelijke confrontatie zoeken met hun onderwerp. Maar inderdaad, het gevaar van die praktijk is dat zij geïncubeerd kan worden, dat er een risico is politiek gegijzeld te worden, dat we falen. Maar wanneer we het kunstenaarschap als volwaardige machtsfactor hanteren kan dat ook juist niet

zo zijn. Dan is er vooruitgang mogelijk en die politieke potentie van het kunstenaarschap laat ik mij niet ontnemen door een mogelijk falen.

Ik denk dat het zoeken naar allianties met bestuurlijke politiek noodzakelijk is. Om inzicht te krijgen in de wijze waarop er nu bestuurd wordt en daar een ander toekomstbeeld tegenover te stellen, om de politiek opnieuw ideologisch te ijken. Ik probeer met mijn werk samenhang af te dwingen tussen een ideologische basis en het handelen. Ik ben me ervan bewust dat dit nooit een absolute vorm krijgt, maar dat mensen continu tot ideologische verantwoordelijkheid gedwongen moeten worden dat is wat mij betreft een feit. Dat is een onontkoombare trouw die ik voel naar mijn rol als kunstenaar.

HvH: Ik geloof niet in het politieke ideaal als zodanig. Ik kan beter functioneren in een leugenachtige situatie, ik houd er zelfs een beetje van. Ik heb niet de behoefte als kunstenaar de politiek te overtuigen van een nieuwe ideologie, grijp liever de kans om de boel een duw te geven. En daarin verschillen wij - ik geloof eigenlijk niet in politiek, dat is het. Ik geloof niet dat er een politiek kan bestaan die het beste met de wereld wil. Het is pakpapier waaronder zich allerlei processen afspelen die geen richting hebben. Retoriek om de boel niet uit de klauwen te laten lopen. In praktijk zijn de zaken te complex, paradoxaal en schizofreen om te kunnen spreken van een richting of ideologie. Voor mij zit de macht van een kunstenaar niet in het formuleren van politieke doelen, maar in de dynamiek ertussen. In het mogelijk maken van progressie. Ik vind het fijn dat er voor mijn bemoeizucht ruimte is en ik wil graag nieuwe ruimte creëren. Dat is niet apolitiek, de macht van cultuur zit niet in het feit dat zij zich profileert maar in kracht waarmee ze zich manifesteert. Bij een monument zie je politiek en kunst elkaar heel dicht benaderen, ze hijgen elkaar daar in de nek, zijn op elkaar aangewezen en graven elkaars valkuilen. Het is een slag om de regie, naar de taal van het monumentale, het bepalen van de modus van het betekenen. Het monument, het tegen-monument, het anti-monument, het worden ras modellen waarin de oude rolverdeling keert. De kaper wordt gekaapt en vice versa in een voor beide attractieve arena. Kunstenaars en politici zien het monument als het mysterieuze wapen om in elkaars domein hun slag te kunnen slaan. De macht is aan degene die het meeste wakker is, om die dynamiek gaat het volgens mij.

Ik ben blij dat we voorafgaand aan deze bizarre exercitie vrienden werden en dit gesprek hebben gevoerd. Al eeuwen wordt er in de politieke arena een strijd met monumenten gevoerd, maar ik heb het idee dat dit niet eerder zo dicht aan het front is geweest.